

Розділ 5

ОПЕРАТИВНА РОЛЬ АЛЬЯНСУ В ПІДТРИМЦІ МИРУ

Процес встановлення миру в колишній Югославії

Сприяння розвитку мирного процесу в Боснії та Герцеговині

Роль НАТО і конфлікт у Косові

**Порушення прав людини в регіоні Косові й допомога, яку КФОР
надають в гуманітарній сфері**

ОПЕРАТИВНА РОЛЬ АЛЬЯНСУ В ПІДТРИМЦІ МИРУ

ПРОЦЕС ВСТАНОВЛЕННЯ МИРУ В КОЛИШНІЙ ЮГОСЛАВІЇ

Політичне підґрунтя ролі Альянсу в колишній Югославії було закладене на засіданні Північноатлантичної ради на рівні міністрів у червні 1992 року в Осло. Тоді міністри закордонних справ Альянсу оголосили про свою готовність надавати у кожному окремому випадку допомогу згідно з своїми власними процедурами діяльності з підтримки миру під проводом Наради з безпеки і співробітництва в Європі (НБСЄ) (з часом перейменованої в Організацію з безпеки та співробітництва в Європі). Ця допомога передбачала надання ресурсів Альянсу та досвіду проведення операцій з підтримки миру.

У грудні 1992 року міністри закордонних справ країн НАТО заявили, що Альянс також готовий підтримати операції з підтримки миру під керівництвом Ради Безпеки ООН, яка несе головну відповідальність за міжнародний мир та безпеку. Міністри переглянули миротворчу діяльність та заходи, спрямовані на забезпечення дотримання санкцій або ембарго, які вже здійснювались країнами - членами НАТО як індивідуально, так і всім Альянсом - на підтримку виконання Резолюції Ради Безпеки ООН щодо конфлікту в колишній Югославії. Вони зазначили, що Альянс був готовий позитивно відповісти на подальші ініціативи Генерального секретаря ООН, якщо він захоче скористатись підтримкою Альянсу в цій галузі.

Операції з моніторингу та запровадження

Між 1992-м та 1995 роками Альянс прийняв декілька ключових рішень, які привели до участі ВМС країн НАТО, у координації із Західноєвропейським Союзом, в моніторингу і подальшому забезпеченні дотримання ембарго і санкцій ООН в Адріатиці; а також участі ВПС країн НАТО спочатку у моніторингу, а згодом у забезпеченні зони ООН, вільної від польотів, над Боснією і Герцеговиною. Альянс також надав тісну повітряну підтримку Силам захисту ООН (АНПРОФОР) в Боснії і Герцеговині та санкціонував повітряні удари з метою зняття блокади Сараєва та інших районів, що були визначені ООН як "зони безпеки", але перебували під загрозою. Рішучі дії Альянсу на підтримку ООН, поєднані з рішучими дипломатичними зусиллями, дозволили зняти облогу

Сараєва, привели до реального припинення вогню і зробили восени 1995 року можливим врегулювання конфлікту згідно з рішеннями, прийнятими на переговорах.

Еволюція конфлікту

Еволюція конфлікту і процесу, який завершився підписанням мирної угоди в Боснії, були тривалими і виснажливими. Дії Альянсу на підтримку ООН між 1992-м та 1995 роками наведені нижче у послідовності їх здійснення.

Протягом цього періоду НАТО проводило планування ряду варіантів на випадок необхідності підтримати ООН у її діяльності щодо конфлікту. ООН були надані плани забезпечення вільної від польотів зони над Боснією та Герцеговиною; запровадження зон допомоги і притулків для цивільних в Боснії та шляхів запобігання поширенню конфлікту на Косово та колишню Югославську Республіку Македонію¹. Були також підготовлені плани дій за надзвичайних обставин на випадок захисту гуманітарних місій, нагляду за важкими озброєннями та захисту сухопутних сил ООН.

Липень 1992 р.

Кораблі НАТО зі складу Постійних військово-морських сил у Середземномор'ї за підтримки морських патрульних літаків (МПЛ) НАТО розпочали операції з моніторингу в Адріатиці. Ці операції були спрямовані на підтримку ембарго ООН на постачання озброєнь в усі республіки колишньої Югославії (Резолюція Ради Безпеки ООН (РРБООН 713) та санкцій проти Федеративної Республіки Югославії (Сербія та Чорногорія) (РРБООН 757).

Жовтень 1992 р.

Літаки системи раннього повітряного попередження та спостереження НАТО (АВАКС) почали операції з нагляду за операціями на підтримку РРБООН 781, за якої над Боснією та Герцеговиною запроваджувалась зона, вільна від польотів. Дані про можливі порушення цієї зони регулярно передавались керівництву ООН.

Листопад 1992 р.

Розширюючи морські операції з моніторингу, сили НАТО та ЗСС в Адріатиці розпочали операції з метою забезпечення дотримання санкцій та ембарго, накладених ООН (РРБООН 787). Операції вже не

¹ Туреччина визнає Республіку Македонія за її конституційною назвою.

обмежувались реєстрацією можливих порушень, але включали зупинку, інспектування та примусову зміну курсу суден у разі необхідності.

Березень 1993 р.

31 березня Рада Безпеки ООН прийняла Резолюцію 816, яка надавала повноваження на забезпечення зони, вільної від польотів над Боснією та Герцеговиною, і поширювала заборону на польоти усіх літальних апаратів жорсткої конструкції та вертольотів, за винятком тих, яким було надано дозвіл АНПРОФОР.

Квітень 1993 р.

Операція НАТО з втілення ("Денай флайт") розпочалась 12 квітня. На початку до неї були залучені 50 винищувачів та розвідувальних літаків (пізніше їхня кількість зросла до 200) з різних країн Альянсу. Польоти виконувались з авіабаз в Італії та з авіаносців в Адріатиці. До грудня 1995 року винищувачі та літаки підтримки виконали майже 100 000 вильотів.

Червень 1993 р.

На спільному засіданні Північноатлантичної ради і Ради Західноєвропейського Союзу 8 червня була ухвалена спільна концепція операцій ООН/ЗЄС з втілення ембарго ООН на постачання озброєнь в Адріатиці. Операція з її запровадження ("Шарп гард") включала спільне командування та управління під проводом Рад обох організацій. Оперативне управління об'єднаними силами НАТО/ЗЄС було передане через Верховного головнокомандувача Об'єднаних сил НАТО в Європі (SACEUR) Командувачу Об'єднаних військово-морських сил в Південній Європі (COMNAVSOUTH) зі штабом в Неаполі.

Протягом операції з метою забезпечення дотримання ембарго сили НАТО та ЗЄС зупинили близько 74 000 суден, з яких майже 6000 були перевірені в морі і понад 1400 були затримані та оглянуті в порту. Жодне з суден не порушило ембарго, хоча шість намагалися це зробити, але були зупинені.

По припиненні ембарго ООН на постачання озброєнь 18 червня 1996 року операція "Шарп Гард" була закінчена. Ради НАТО та ЗЄС заявили, що обидві організації готові її відновити згідно з РРБООН 1022, якщо ООН вирішить знову накласти санкції.

Серпень 1993 р.

Північноатлантична рада прийняла ряд рішень після ухвалення Резолюції Ради Безпеки ООН щодо всебічного захисту зон безпеки (РРБООН 836). 2 серпня вона, реагуючи на загрозу нових нападів, погодилась розпочати негайну підготовку до здійснення жорстких заходів, зокрема завдання повітряних ударів, проти відповідальних за

продовження бойових дій, якщо облога Сараєва та інших зон триватиме і якщо не припиняться спроби перешкодити наданню гуманітарної допомоги регіону. Військове керівництво НАТО отримало завдання підготувати оперативні варіанти повітряних ударів у тісній співпраці з АНПРОФОР.

Північноатлантична рада ухвалила 9 серпня серію “Оперативних варіантів повітряних ударів у Боснії та Герцеговині”, рекомендованих Військовим комітетом НАТО. Ці варіанти стосувалися процесу визначення цілей та організації командування й управління повітряними ударами з боку НАТО/ООН.

Січень 1994 р.

На Брюссельському саміті керівництво Альянсу підтвердило свою готовність завдати повітряних ударів з метою попередження облоги Сараєва та інших зон безпеки і зон у Боснії та Герцеговині, що перебували під загрозою.

Лютий 1994 р.

9 лютого Північноатлантична рада, у відповідь на прохання Генерального секретаря ООН, уповноважила Командувача об'єднаних сил Альянсу в Південній Європі (SINCSOUTH) розпочати повітряні удари (на прохання ООН) проти артилерійських та мінометних позицій у Сараєві або поблизу нього, які, за даними АНПРОФОР, несли відповідальність за завдання ударів по цивільних об'єктах у цьому місті. Рада також вирішила, що уся важка зброя мала бути виведена з 20-кілометрової зони довкола Сараєва або передана під контроль сил АНПРОФОР протягом 10 днів. По закінченні десятиденного терміну уся важка зброя будь-якої сторони, знайдена в межах 20-кілометрової зони виведення, підлягала знищенню з повітря, якщо вона не перебувала під контролем сил АНПРОФОР.

28 лютого чотири бойові літаки, які порушили вільну від польотів зону над Боснією та Герцеговиною, були збиті літаками НАТО у першому в історії Альянсу збройному зіткненні.

Квітень 1994 р.

На прохання командування сил ООН літаки НАТО 10 - 11 квітня забезпечили безпосередню авіаційну підтримку особовому складу сил ООН в Горажде, визначеному ООН як зона безпеки.

22 квітня, у відповідь на прохання Генерального секретаря ООН підтримати ООН у її зусиллях припинити облогу Горажде і захистити інші безпечні зони, Північноатлантична рада оголосила про завдання повітряних ударів, якщо наступ боснійських сербів не буде негайно припинено.

На 24 квітня сили боснійських сербів були відведені на три кілометри від центру Горажде, і гуманітарні конвої та медична допомога отримали можливість увійти до міста. Рада заявила, що з 27 квітня буде завдано повітряних ударів по важкій зброї боснійських сербів, яка залишатиметься в межах 20-кілометрової зони довкола центру Горажде.

Повітряні удари передбачалися також на випадок обстрілу важкою зброєю інших зон безпеки ООН (Бихач, Сребрениця, Тузла та Жепа) з будь-якої відстані. Ці зони також могли перетворитися в зони виведення, якщо, на думку військового командування НАТО та ООН, в радіусі 20 кілометрів навколо цих зон зосереджувалась або пересувалась важка зброя.

Липень 1994 р.

Перед військовим керівництвом НАТО було поставлено завдання розробити плани дій за надзвичайних обставин задля допомоги виведенню сил ООН з Боснії та Герцеговини та/або Хорватії, якщо цього не можна буде уникнути.

Серпень 1994 р.

5 серпня, на прохання АНПРОФОР, літаки НАТО завдали ударів по цілі в зоні виведення довкола Сараєва. Між НАТО та АНПРОФОР була укладена угода щодо цієї акції, після того як боснійські серби захопили важку зброю у місці її зберігання поблизу Сараєва.

Вересень 1994 р.

22 вересня, після нападу боснійських сербів на транспортний засіб АНПРОФОР поблизу Сараєва, літаки НАТО завдали повітряного удару по танку боснійських сербів на прохання АНПРОФОР.

Листопад 1994 р.

19 листопада на забезпечення виконання РРБООН 958 Північноатлантична рада ухвалила поширення безпосередньої авіаційної підтримки для захисту сил ООН у Хорватії на цю країну.

21 листопада у відповідь на удари, завдані по цілях у районі Бихач в Боснії та Герцеговині з аеродрому Удбіна у частині Хорватії, захоплених сербами, літаки НАТО завдали удару по цьому аеродрому.

23 листопада у відповідь на запуск ракет класу “земля-повітря” з установки на південь від Отоки (північний захід Боснії та Герцеговини) проти двох літаків НАТО було завдано повітряного удару по радіолокаційній станції в цьому районі.

Травень 1995 р.

У відповідь на порушення зон виведення та обстріл зон безпеки сили НАТО завдали 25 та 26 травня повітряних ударів по складах боєприпасів

боснійських сербів в Пале. В Боснії було захоплено в заручники близько 370 миротворців з сил ООН, які потім використовувались як живий щит для відвернення повітряних ударів по потенційних цілях.

30 травня міністри закордонних справ країн НАТО на своєму засіданні в Нордвійку, Нідерланди, засудили ескалацію насильства в Боснії і ворожї дії боснійських сербів проти персоналу ООН .

Червень 1995 р.

Північноатлантична рада попередньо ухвалила плани операції під проводом НАТО на підтримку виводу сил ООН. Альянс висловив надію, що його плани та підготовка допоможуть підсилити присутність ООН в регіоні.

До 18 червня останні заручники з числа персоналу ООН були звільнені. Були виведені миротворчі підрозділи ООН, які були ізольовані у місцях зберігання зброї поблизу Сараєва.

Липень 1995 р.

11 липня ООН звернулась до НАТО з проханням надати повітряну вогневу підтримку миротворцям ООН, яким загрожували боснійські серби, що наступали на зону безпеки ООН у Сребрениці. Літаки НАТО під керівництвом ООН завдали ударів по цілях, визначених цією Організацією. Незважаючи на повітряну підтримку з боку літаків НАТО, зона безпеки у Сребрениці перейшла в руки боснійських сербів. Незабаром боснійські серби захопили й сусідню зону безпеки Жепа.

25 липня Північноатлантична рада дала розпорядження щодо підготовки військових планів стримування наступу на зону безпеки Горажде та використання ВПС у разі загрози цій зоні або наступу на неї.

Серпень 1995 р.

1 серпня Рада прийняла подібні рішення, спрямовані на стримування наступів на зони безпеки Сараєво, Бихач та Тузла. 4 серпня літаки НАТО завдали повітряних ударів по радіолокаторах ППО хорватських сербів поблизу аеродрому Удбіна та Кніна в Хорватії.

30 серпня після тривалих обстрілів Сараєва артилерією боснійських сербів літаки НАТО, за підтримки сил швидкого реагування ООН на г. Ігман, завдали ряд повітряних ударів по військових цілях боснійських сербів у Боснії. Повітряні операції були розпочаті після того, як військові командувачі сил ООН дійшли висновку, що мінометний обстріл Сараєва двома днями раніше було здійснено з позицій боснійських сербів.

Рішення про операції приймалися спільно Головнокомандувачем Об'єднаних сил НАТО в Південній Європі (CINCSOUTH) і Командувачем миротворчих сил ООН згідно з повноваженнями, наданими їм Резолюцією

836 Ради Безпеки ООН та відповідно до рішень Північноатлантичної ради від 25 липня та 1 серпня 1995 року, підтриманих Генеральним секретарем ООН.

Спільною метою НАТО та ООН було зменшення загрози зоні безпеки Сараєва і стримування подальших наступів як на неї, так і на інші зони безпеки; виведення важкої зброї боснійських сербів із зони виведення довкола Сараєва; забезпечення цілковитої свободи пересування сил та персоналу ООН і неурядових організацій, а також необмеженого використання аеропорту Сараєва.

Вересень 1995 р.

20 вересня Командувачі сил НАТО та ООН дійшли висновку, що боснійські серби виконали усі умови ООН, і повітряні удари були припинені. Вони підкреслили, що будь-який напад на Сараєво чи іншу зону безпеки, недотримання положень про зону виведення навколо Сараєва або втручання у свободу пересування чи функціонування аеропорту Сараєва буде розслідуватись і може викликати відновлення повітряних ударів.

Жовтень 1995 р.

4 жовтня літаки НАТО завдали ракетних ударів по двох радіолокаційних станціях боснійських сербів після того, як локатори їхніх ППО захопили й почали супроводжувати літаки Альянсу.

9 жовтня у відповідь на прохання про підтримку миротворчих сил ООН, які піддавались обстрілу артилерією боснійських сербів два дні поспіль, літаки НАТО завдали удару по бункеру управління та командування армії боснійських сербів поблизу Тузли.

Листопад 1995 р.

В міру поліпшення перспектив мирного врегулювання в Боснії Альянс підтвердив свою готовність допомагати втілювати мирний план. Була активізована підготовка до використання сил під проводом НАТО для впровадження військових аспектів мирної угоди. 21 листопада в Дейтоні, штат Огайо, США, була парафрована Боснійська мирна угода між Республікою Боснія та Герцеговина, Республікою Хорватія і Федеративною Республікою Югославія (Сербія і Чорногорія).

Укладення мирної угоди дозволило Раді Безпеки ООН призупинити санкції (РРБООН 1022) та, за певних умов, поступово відмінити ембарго на постачання зброї (РРБООН 1021).

Нагляд з боку НАТО та ЗЄС за виконанням санкцій ООН було припинено 22 листопада 1995 року, але він міг бути відновлений в разі невиконання умов ООН.

Грудень 1995 р.

Боснійська мирна угода була підписана 14 грудня в Парижі.

Операція НАТО з втілення ("Денай флайт"), розпочата в квітні 1993 року, була припинена. 15 грудня Рада Безпеки ООН ухвалила РРБООН 1031, згідно з якою ООН з 20 грудня передала НАТО повноваження щодо подібних операцій і надала Альянсові мандат на втілення військових аспектів мирної угоди.

В результаті цього Сили втілення (ІФОР) (див. нижче) стали - поряд з іншими завданнями - здійснювати управління повітряним простором над Боснією та Герцеговиною.

Північноатлантична рада прийняла рішення про те, що згідно з Резолюцією Ради Безпеки (РРБООН 1037), операція "Джойнт Ендевор" має забезпечити безпосередню повітряну підтримку спеціальним силам ООН у Східній Славонії (UNTAES).

Управління повітряним простором над Боснією-Герцеговиною та забезпечення безпосередньої повітряної підтримки UNTAES надалі виконувались Стабілізаційними силами (СФОР), які прийшли на заміну ІФОР 20 грудня 1996 року. Надання безпосередньої повітряної підтримки UNTAES було припинено в січні 1998 року по закінченні терміну мандата цих сил.

Сили втілення під проводом НАТО (ІФОР)

Командна структура ІФОР

Як передбачено у Додатку 1А мирної угоди, операція "Джойнт Ендевор" виконувалась як керована НАТО під політичним керівництвом та контролем з боку Північноатлантичної ради Альянсу. Сили втілення (ІФОР) мали єдину командну структуру. Загальне військове управління перебувало у руках Верховного головнокомандувача об'єднаних сил НАТО в Європі (SACEUR), яким на той час був генерал Джордж Джоулвен. Генерал Джоулвен призначив адмірала Літона-Сміта (Головнокомандувача Південного командування НАТО (CINCSOUTH) першим командувачем театру дій ІФОР (COMIFOR). У липні 1996 року адмірал Сміт пішов у відставку і на цих посадах його заступив адмірал Джозеф Лопез. У листопаді 1996 року, коли штаб-квартира ІФОР була переведена з Командування об'єднаних сил у Південній Європі (AFSOUTH) до Командування об'єднаних сухопутних сил в Центральній Європі (LANDCENT), генерал Крауч був призначений Командувачем на театрі дій ІФОР. У липні 1997 року його заступив генерал Шінсекі. Детальну

інформацію про командну структуру ІФОР і сил СФОР, які прийшли їй на зміну, можна отримати на сторінці СФОР в Інтернеті (www.nato.int.sfor).

Основні віхи діяльності ІФОР

Передова група підготовки з 2 600 вояків почала розгортатись в Боснії та Хорватії з 2 грудня 1995 року. Її завданням було розміщення штаб-квартир, комунікацій та матеріально-технічне забезпечення прийому основного контингенту ІФОР у складі 60 000 вояків. Розгортання основних сил розпочалось 16 грудня після прийняття Резолюції Ради Безпеки ООН 1031 від 15 грудня, яка надавала повноваження на виконання місії ІФОР та остаточного ухвалення Північноатлантичною радою оперативного плану (ОПЛАН).

Передача повноважень від Командувача миротворчих сил ООН Командувачу ІФОР відбулася 20 грудня через 96 годин по ухваленні Радою НАТО розгортання основних сил. Того дня усі сили країн-членів та не членів НАТО, що брали участь в операції, переходили під командування та/або управління Командувача ІФОР.

На 19 січня, через 30 діб після розгортання ІФОР (Д+30), учасники угоди вивели свої сили із зони розділення по обидва боки узгодженої лінії припинення вогню. Станом на 3 лютого (Д+45) усі сили були виведені з територій, які підлягали передачі. Передача території між боснійськими угрупованнями була завершена до 19 березня (Д+90), і вздовж лінії кордону між угрупованнями була створена нова зона розділення.

Згідно з мирною угодою усі важкі озброєння і збройні сили мали бути розміщені у військових містечках або демобілізовані до 18 квітня (Д+120). Це був останній пункт військового додатку до мирної угоди. Технічні проблеми не дали змогу учасникам угоди вчасно провести демобілізацію та виведення важкої зброї в місця ізольованого зберігання. Однак до 27 червня 1996 року, нового граничного терміну, встановленого Верховним головнокомандувачем об'єднаних сил в Європі (SACEUR), виведення важкої зброї в місця зберігання було завершено.

Втілення цивільних аспектів

Для встановлення тривалого миру в Боснії - Герцеговині абсолютно необхідним є втілення цивільних аспектів мирної угоди. Реалізувавши військові аспекти угоди, ІФОР зробили свій внесок у створення безпечного середовища, необхідного для цивільної та політичної відбудови.

Вони також надали суттєву підтримку цивільним організаціям в межах свого мандата і наявних ресурсів. Сили втілення тісно співпрацювали з Управлінням Верховного представника (УВП), Міжнародними поліцейськими силами (МПС), Міжнародним комітетом Червоного Хреста (МКЧХ) та Управлінням Верховного Комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), Організацією безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), Міжнародним Карним трибуналом з колишньої Югославії (МТКЮ) та багатьма іншими організаціями, зокрема з більш ніж 400 неурядовими організаціями, що діють у цьому регіоні. Вони запропонували цим організаціям усебічну підтримку, таку як надання тимчасового притулку, медична допомога та евакуація, ремонт та транспортування пошкоджених транспортних засобів, транспортна допомога, інформація та поради з питань безпеки, інші види матеріально-технічної допомоги.

ІФОР також надавали широку підтримку ОБСЄ, допомагаючи цій організації готувати, наглядати та здійснювати моніторинг виборів, що відбулися 14 вересня 1996 року. Після цих виборів ІФОР надавали підтримку Управлінню Верховного представника, яке допомагало сторонам розбудовувати нові спільні інститути.

Військовим інженерам ІФОР вдалося відремонтувати й відкрити для руху понад 50 відсотків шляхів у Боснії та Герцеговині і відбудувати або відремонтувати понад 60 мостів, зокрема ті, що зв'язують цю країну з Хорватією. Вони також брали участь у розмінуванні та ремонті залізниці, відкритті аеропортів для цивільного руху, відновленні постачання газу, електрики та води, відбудові шкіл та лікарень, відновленні ключових елементів телекомунікаційних мереж.

Стабілізаційні сили під проводом НАТО (СФОР)

Від ІФОР до СФОР

Після мирного проведення виборів у вересні 1996 року в Боснії ІФОР успішно завершили свою місію. Однак було зрозуміло, що багато ще залишається зробити з цивільного боку і що клімат залишатиметься потенційно нестабільним та небезпечним. Через тиждень після виборів на неофіційній зустрічі в Бергені, Норвегія, міністри оборони країн - членів НАТО дійшли висновку, що Альянсу необхідно провести оцінку того, що він може зробити задля підтримки створення безпечного клімату по закінченні мандата ІФОР у грудні 1996 року.

Через місяць по тому Північноатлантична рада затвердила детальні політичні рекомендації військовому керівництву НАТО для вивчення

варіантів дій у галузі безпеки після припинення функціонування сил ІФОР. У листопаді і грудні 1996 року в Парижі було розроблено і в Лондоні доопрацьовано дворічний план під егідою Ради з втілення миру, створеної згідно з мирною угодою. На основі цього плану та результатів вивчення в НАТО варіантів гарантування безпеки міністри закордонних справ та оборони країн - членів НАТО дійшли висновку, що для забезпечення стабільності, необхідної для консолідації миру, треба зберегти зменшену військову присутність. Вони погодилися з тим, що НАТО має організувати Стабілізаційні сили (СФОР), які й були приведені в готовність 20 грудня 1996 року, саме того дня, коли втрачав силу мандат ІФОР.

Роль і мандат СФОР

Згідно з Резолюцією Ради Безпеки ООН 1088 від 12 грудня 1996 року Стабілізаційні сили отримали повноваження втілювати військові аспекти мирної угоди як правонаступники ІФОР, діючи згідно з розділом VII Статуту ООН (втілення миру). Правила дій, прийняті для СФОР, були такі ж самі, як і для ІФОР, що давало змогу рішуче використовувати сили, якщо це було необхідно для виконання місії та самозахисту СФОР.

Головне завдання СФОР полягало у створенні необхідного для зміцнення миру безпечного середовища. Конкретні завдання становили:

- стримування або попередження бойових дій або нових загроз миру;
- консолідація досягнень ІФОР та сприяння клімату, в якому міг розвиватись мирний процес;
- надання вибіркової підтримки цивільним організаціям у межах своїх можливостей.

Стабілізаційні сили були готові також надати допомогу силам ООН у Східній Славонії.

До складу СФОР входило 31 000 солдатів, майже удвічі менше, ніж до ІФОР. На ґрунті загального виконання умов Дейтонської мирної угоди, якого вдалося досягти під час місії ІФОР, сили меншої чисельності могли зосередитись на впровадженні усіх положень Додатку 1А цієї мирної угоди. До них входили:

- стабілізація існуючого клімату безпеки, в якому могли б працювати місцеве і державне керівництво та міжнародні організації;
- надання підтримки іншим органам (на вибірковій та цільовій основі, що було зумовлено меншою чисельністю наявних сил).

НАТО передбачало, що СФОР виконуватиме свою місію протягом 18 місяців. Через 6 та 12 місяців рівень сил переглядався з метою зосередження більшою мірою на стримуванні, ніж на стабілізації, з огляду на завершення місії до червня 1998 року. Перегляд шести місяців діяльності, зроблений у червні 1997 року, виявив, що не треба здійснювати значних змін у кількості та потужності СФОР, за винятком певних змін під час муніципальних виборів у вересні, поки Північноатлантична рада, консультуючись з країнами - учасницями СФОР, що не входять до НАТО, не здійснить ретельну оцінку ситуації в галузі безпеки в Боснії та Герцеговині після виборів.

Командна структура НАТО

Стабілізаційні сили мають єдине командування і беруть участь в операції під проводом НАТО за політичного керівництва та контролю з боку Північноатлантичної ради Альянсу, як передбачено Додатком 1А мирної угоди. Загальне військове управління знаходиться в руках Верховного головнокомандувача об'єднаних сил НАТО в Європі (SACEUR).

Участь країн - не членів НАТО

Кожна країна - член НАТО, яка має збройні сили, зробила свій внесок у СФОР, як це було і з ІФОР. Ісландія, єдиний член НАТО, який не має збройних сил, надала медичну підтримку. Усі 18 країн - не членів НАТО, які брали участь в ІФОР, взяли участь і в СФОР. Це - Албанія, Австрія, Болгарія, Чеська Республіка, Естонія, Фінляндія, Угорщина, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Росія, Швеція та Україна - усі вони є учасниками Партнерства заради миру, а також Єгипет², Йорданія², Малайзія і Марокко². Ще чотири країни (Аргентина, Ірландія, Словаччина та Словенія) приєднались до СФОР, довівши таким чином кількість країн - не членів НАТО до 22.

Країни - не члени НАТО беруть участь в операції на тих же засадах, що і члени НАТО. Спеціальне положення стосується російського контингенту в СФОР, але в цілому підрозділи отримують накази від командувача СФОР через багатонаціональні дивізійні штаби. У штаб-квартирі СФОР у Сараєві служать представники 25 країн - як членів, так і не членів НАТО.

2 Учасниці Середземноморського діалогу НАТО.

Країни - не члени НАТО, які зробили внесок у СФОР, мають своїх офіцерів по зв'язках в SHAPE і беруть участь у плануванні операцій та підготовці необхідних сил через Міжнародний координаційний центр. У штаб-квартирі НАТО з цими країнами постійно проводяться консультації з ключових питань, і вони мають можливість висловити свою думку або солідаризуватися з рішеннями Північноатлантичної ради. Головним механізмом політичних консультацій серед країн, що беруть участь у СФОР, був так званий формат "НАС+N" (тепер його називають "РЄАП (СФОР)"), до якого входить Північноатлантична рада, що засідає спільно з країнами - учасницями СФОР. Консультації з країнами - не членами НАТО, що беруть участь у місії, також відбуваються у контексті засідань РЄАП та Політичної координаційної групи (ПКГ) у форматі СФОР.

Участь країн-не членів НАТО не тільки допомагає виконати місію СФОР, а й має більш широке значення. Це дає можливість усім підрозділам країн-партнерів, що беруть участь у місії, набути практичного досвіду співпраці з підрозділами країн - членів НАТО та демонструє, що країни, які входять і не входять до НАТО, спроможні спільно працювати в операції під проводом НАТО в ім'я миру. Це має велике значення для регіону і допомагає зміцнити безпеку в Європі та за її межами.

Цивільні аспекти

Цілковите втілення цивільних аспектів мирної угоди залишається вирішальним чинником у розбудові підвалин тривалого миру. Як і Сили втілення, Стабілізаційні сили підтримують виконання цивільних завдань, але, з огляду на меншу кількість особового складу, вони змушені визначати пріоритети і докладати зусиль на селективній основі.

Згідно з вказівками Північноатлантичної ради СФОР підтримували клімат безпеки для проведення муніципальних виборів у вересні 1997 року. Вони також надавали ОБСЄ інші види підтримки у підготовці та проведенні цих виборів. СФОР продовжують підтримувати ОБСЄ, яка допомагає сторонам виконувати угоди щодо заходів зі зміцнення довіри і безпеки та щодо субрегіонального контролю над озброєннями. Остання обмежує кількість важкої зброї, якою володіють сторони, задля усунення небезпеки субрегіональної гонки озброєнь та досягнення загального скорочення кількості важких озброєнь у цьому регіоні.

Управлінню Верховного представника (УВП) надається у встановленому порядку регулярна безпосередня підтримка через експертну та технічну допомогу в галузі телекомунікацій, інженерної справи, повітряного транспорту та інформаційного забезпечення.

СФОР продовжує також допомагати УВКБ ООН в організації повернення біженців та переміщених осіб. Вони допомагають впроваджувати процедури, спрямовані на сприяння поверненню в зону розведення, створену шляхом переговорів між заінтересованими організаціями та учасниками мирної угоди, гарантуючи, наприклад, що ніяка зброя, за винятком озброєнь самих СФОР, не повернеться в зону. СФОР також допомагає УВКБ ООН в оцінці інфраструктури, житла, економічних та соціальних чинників у більш ніж 80 містах. Ця інформація потім передається до Інформаційного центру репатріації, що допомагає йому утримувати базу даних щодо проектів, пов'язаних з угодами про повернення.

Як і попередні ІФОР, СФОР продовжують тісно співпрацювати з Міжнародними поліцейськими силами ООН (МПС) через спостереження (інспектування), комунікації та транспорт, а також підтримуючи їх безпеку. Група СФОР з підтримки правоохоронних органів надає технічну допомогу МПС та підтримує здійснення політики контрольних-пропускних пунктів МПС. Втілення угоди з арбітражу в Брчко від 15 лютого 1997 року також підтримується СФОР. Під їхньою опікою безпека у Брчко і довкола міста, допомога Наглядачу в Брчко, МПС, УВКБ ООН та іншим організаціям, що залучені до цієї роботи.

Підтримка, яку ІФОР надавали Міжнародному трибуналу з питань колишньої Югославії (МТКЮ), продовжує надаватись силами СФОР. Вона охоплює гарантування безпеки й матеріально-технічну допомогу групі слідчих МТКЮ та обстеження і патрулювання місць, що вважаються місцями масових поховань. Північноатлантична рада надала СФОР повноваження затримувати та передавати в руки МТКЮ осіб, що звинувачуються у воєнних злочинах, якщо особовий склад СФОР вступає з ними в контакт під час виконання своїх обов'язків. Ряд таких осіб вже затримано і передано під юрисдикцію МТКЮ в Гаазі. Кілька звинувачених осіб здалися добровільно.

Підтримка втіленню цивільних аспектів надається силами на місцях та Спеціальною цивільно-військовою групою СФОР (ЦВГ). ЦВГ, що розташована у Сараєві, включає близько 350 військовослужбовців. На початку це були, головним чином, резервісти Збройних сил США, але з часом ця група стала міжнародною. Персонал ЦВГ має фахову підготовку середнього і вищого рівня в 20 цивільних галузях, зокрема праві, економіці та фінансах, сільському господарстві, промисловості, торгівлі та бізнесі, будівництві, транспорті, комунальних послугах, житловому господарстві, соціальних послугах (освіті, охороні здоров'я тощо), культурі, державному управлінні, менеджменті та політології.

СПРИЯННЯ РОЗВИТКОВІ МИРНОГО ПРОЦЕСУ В БОСНІЇ ТА ГЕРЦЕГОВИНИ

Продовження багатонаціональної військової присутності під проводом НАТО

У грудні 1997 року міністри закордонних справ та оборони країн - членів НАТО ухвалили ряд додаткових рішень щодо втілення мирної угоди в Боснії та Герцеговині. Розуміючи нетривкість миру, незважаючи на позитивні досягнення у деяких галузях, вони підтвердили рішучість НАТО створити єдину, демократичну і багатонаціональну державу. Вони вітали заходи Управління Верховного представника в Боснії, спрямовані на сприяння втіленню мирної угоди через розв'язання труднощів шляхом прийняття обов'язкових до виконання рішень з питань, визначених Радою втілення миру. Рада також взяла до відома консенсус, що виявився у Раді втілення миру, і не тільки в ній, щодо продовження військової присутності по закінченні терміну дії мандата СФОР, і наказала військовому керівництву представити можливі варіанти дій.

У заяві, зробленій Радою 20 лютого 1998 року зазначалось: за умови, що ООН надасть відповідний мандат, Альянс готовий організувати та очолити багатонаціональні сили у Боснії та Герцеговині після закінчення терміну дії поточного мандата у червні 1998 року. Рада наказала військовому керівництву розпочати необхідне планування.

Нові сили залишать за собою назву "СФОР" і будуть працювати за таких самих умов з метою запобігання відновленню бойових дій та допомоги у створенні необхідних умов для впровадження цивільних аспектів мирної угоди. Водночас Рада розглянула стратегію перехідного періоду, що передбачає регулярний перегляд рівня сил та поступове скорочення в міру того, як стане можливим передача відповідальності компетентним спільним органам, цивільній владі та міжнародним органам.

З огляду на загалом стабільну ситуацію в Боснії та Герцеговині, Північноатлантична рада восени 1999 року наказала військовому керівництву НАТО реструктурувати і зменшити чисельність Стабілізаційних сил. В результаті цього кількість сил скоротилась до приблизно 23 000. Ці сили були надані 17 країнами - членами НАТО і 17 країнами, які не входять до Альянсу, серед яких - 12 країн - учасниць ПЗМ. Росія надала контингент у 1200 вояків. У передбачуваному майбутньому присутність СФОР буде необхідною для гарантування безпечного середовища і підтримки подальшого процесу цивільної відбудови.

До того ж в цьому контексті спостерігаються позитивні ознаки прогресу. Повернення біженців, особливо темпи спонтанного повернення, прискорилося в 1999 і 2000 роках, що відбиває довіру населення до відносної безпеки повернення до своїх помешкань і сел. Результати муніципальних виборів у квітні 2000 року засвідчили про зменшення підтримки націоналістичних партій і певне зростання політичної різноманітності. Наступною подією, яка сприяла стабілізації, була демілітаризація Брчко.

Попри ці позитивні події на засіданні Ради втілення миру в Брюсселі в травні 2000 року було висловлено незадоволення темпами імплементації цивільних аспектів мирної угоди, а також тим, що за п'ять років не вдалося досягнути прогресу в ключових галузях. Рада втілення миру визначила три пріоритети: поглиблення економічної реформи; повернення переміщених осіб і біженців; створення демократично контрольованих спільних інституцій.

У контексті цього процесу Північноатлантична рада доручила СФОР надавати рекомендації та поради Постійному комітету з військових питань (ПКВП). Подальше посилення на роль ПКВП зроблене у наступному розділі.

11 листопада 2000 року в Боснії та Герцеговині відбулися вибори. Нарешті, 22 лютого 2000 року ряд поміркованих партій, які об'єдналися в "Альянс за перемири", створили уряд державного рівня. Це був перший уряд, до якого не увійшли основні націоналістичні партії трьох етнічних груп країни.

Співпраця в галузі безпеки

У грудні 1997 року паралельно з рішеннями щодо ІФОР Рада запропонувала низку подальших кроків, які отримали спільну назву "Співпраця в галузі безпеки". Вони значно відрізняються від операцій СФОР, спрямованих на забезпечення виконання обома сторонами військових аспектів мирної угоди, їхньою метою є сприяння довірі та співпраці серед збройних сил Боснії та Герцеговини і допомога у розвитку демократії й централізованих механізмів оборони, таких як Постійний комітет з військових питань (ПКВП).

Рада ухвалила перший пакет заходів зі Співпраці в галузі безпеки, до якого увійшли курси для військових та цивільних офіційних осіб з Боснії та Герцеговини, які зайняті в галузі оборони, в школі НАТО в Обераммергау, Німеччина. Ці курси спрямовані на примирення колишніх ворогуючих сторін, розширення діалогу і взаємного розуміння між трьома сторонами, які представляють три етнічні групи і три складові частини країни. Програма також передбачає семінари і візити, які допоможуть

представникам оборонних кіл Боснії та Герцеговини ознайомитись з НАТО і краще зрозуміти роль міжнародної громади у закладанні основ майбутнього миру і стабільності в їхній країні. Крім того, була проведена оцінка того, як НАТО може допомогти уряду Боснії у досягненні максимальної ефективності його центрального оборонного органу, Постійного комітету з військових питань (ПКВП).

ПКВП є одним із спільних інститутів, створених згідно з мирною угодою, який відповідає за координацію діяльності збройних сил у Боснії та Герцеговині. До нього входять лідери трьох етнічних груп країни, зокрема боснійських хорватів, боснійських мусульман та боснійських сербів; міністри оборони та начальники Генеральних штабів Боснійсько-Хорватської Федерації і Республіки Сербської; національні й міжнародні спостерігачі, а також секретаріат. Він користується міцною підтримкою НАТО і розвиває свою діяльність з оборонних питань на державному рівні.

Співпраця в галузі безпеки, спонсором якої виступає НАТО, координується ПКВП і включає представництво як Боснійсько-Хорватської Федерації, так і Республіки Сербської, а також представників трьох етнічних груп. Вже проведено декілька курсів з питань співпраці в галузі безпеки. За оцінкою учасників і організаторів, їх результати є позитивними. Не залишаючи поза увагою своїх попередніх цілей, Програма співпраці в галузі безпеки (ПСБ) дедалі більше зосереджується на більш специфічних завданнях. Наприклад, у співпраці з іншими міжнародними органами і в межах Програми НАТО допомагає Боснії та Герцеговині виконати завдання, визначені в робочому плані за травень 2000 року, який був вироблений Радою з втілення миру. Серед цих завдань - реструктуризація збройних сил сторін, посилення спільної оборонної інституції на державному рівні, розробка єдиної політики безпеки для країни.

Скорочення збройних сил сторін (ЗСС)

Після 15-відсоткового скорочення в 1999 році збройні сили сторін (ЗСС) мали здійснити подальше скорочення особового складу на 15 відсотків до кінця 2000 року. СФОР спостерігає за ситуацією і працює з командувачами ЗСС над розробкою спільної політики в галузі безпеки і оборони, яка повинна забезпечити в майбутньому таку структуру ЗСС, яка буде достатньою для задоволення потреб безпеки і не буде обтяжливою.

Конфіскація зброї (операція Харвест)

У 1998 році задля поліпшення загальної безпеки громадян і зміцнення довіри до мирного процесу СФОР почали вилучати і знищувати

незареєстровану зброю і набої, які утримувались в приватних руках. З початку операції було зібрано близько 1100 одиниць зброї, 10 000 мін і 35 000 ручних гранат, а також 3 700 000 набоїв (2 800 000 в 1999 році і 900 000 у 2000 році), що значною мірою зменшило загрозу місцевому населенню. Метою проекту “Харвест - 2000” став розвиток успіху роботи, яка була виконана в 1999 році і передача відповідальності за конфіскацію зброї та набоїв національним органам влади та їхнім збройним силам. Операція продовжується і у 2001 році.

Воєнні злочини/воєнні злочинці

За арешт воєнних злочинців відповідають національні органи влади. Однак СФОР надає підтримку в галузі безпеки та тилового забезпечення групам слідчих Міжнародного трибуналу з питань колишньої Югославії (МТКЮ), а також здійснює спостереження і наземне патрулювання у місцях, де підозрюється розташування масових захоронень. З 1996 року сили НАТО взяли участь в затриманні і доставці до Гааги 37 осіб, звинувачених у воєнних злочинах.

Управління верхнім повітряним простором

За Дейтонською мирною угодою СФОР відповідає за нормалізацію стану повітряного простору над Боснією та Герцеговиною через сприяння стабільному, безпечному і контрольованому повітряному середовищу, яке можна буде повернути під контроль цивільних органів управління. В січні 2000 року в цьому напрямку був зроблений важливий крок, коли верхній повітряний простір над Боснією та Герцеговиною був переданий під цивільний контроль. Розробляються плани скорочення кількості військових польотів НАТО для того, щоб забезпечити нормалізацію повітряного простору на середніх висотах з повною нормалізацією повітряного простору до кінця 2001 року.

УВКБООН/біженці та переміщені особи

З листопада 1995 року клімат безпеки, який створили СФОР, дав змогу повернутись додому понад 723 000 осіб (368 000 біженців і 355 000 переміщених осіб). Важливим елементом цього процесу є ефективне застосування прав власності. Загальна кількість квартир і будинків, що були повернуті власникам, досягла 51 500 у грудні 2000 року. Але прогрес залишається повільним і поки що рішення прийняті тільки по 21 відсотку усіх заяв, що були подані до Комісії з питань прав власності на нерухомість (CRPC).

Роль НАТО і конфлікт у Косові

Контекст конфлікту

Косово знаходиться в південній Сербії і має змішане населення, більшість якого становлять етнічні албанці. До 1989 року регіон мав високий ступінь автономії в межах колишньої Югославії, але потім керівник Сербії Слободан Мілошевич змінив статус регіону, скасувавши місцевий уряд, позбавивши його автономії і напряду підпорядкувавши Белграду - сербській столиці. Косовські албанці рішуче протистояли цьому.

Протягом 1998 року внаслідок відкритого конфлікту між сербським військом та поліцейськими силами і косовськими албанцями загинуло понад 1 500 косовських албанців, а 400 000 людей були вимушені покинути свої домівки. Міжнародна громада глибоко стурбувалась ескалацією конфлікту, його гуманітарними наслідками і ризиком його поширення на інші країни. Глибоку стурбованість викликали також ігнорування президентом Мілошевичем дипломатичних зусиль з мирного врегулювання кризи і дестабілізуюча роль озброєних формувань косовських албанців.

28 травня 1998 року Північноатлантична рада на своєму засіданні на рівні міністрів закордонних справ поставила перед НАТО два головних завдання стосовно кризи в Косові, а саме:

- надати допомогу у мирному врегулюванні кризи, зробивши свій внесок в дії міжнародного співтовариства; і
- сприяти безпеці й стабільності в сусідніх державах, надавши особливої уваги Албанії та колишній Югославській Республіці Македонії³.

12 червня 1998 року Північноатлантична рада на засіданні на рівні міністрів оборони попросила виконати оцінку можливих подальших дій з боку НАТО стосовно кризи, що розвивалась в Косові. В результаті цього була розглянута велика кількість можливих варіантів.

13 жовтня 1998 року після погіршення ситуації Рада НАТО видала наказ про підготовку до повітряних ударів. Цей крок був спрямований на підтримку дипломатичних зусиль з переконання Мілошевича вивести свої сили з Косова, допомогти покласти край насильству і сприяти поверненню

3 Туреччина визнає Республіку Македонія за її конституційною назвою.

біженців до своїх домівок. В останній момент, після подальших дипломатичних ініціатив НАТО і керівництва США, президент Мілошевич погодився на ці вимоги і повітряні удари були затримані.

У Резолюції Ради Безпеки ООН (РРБООН) 1199 серед іншого висловлювалось глибоке занепокоєння надмірним використанням сили з боку сербських сил безпеки і югославського війська і робився заклик до припинення вогню обома сторонами конфлікту. В дусі Резолюції, після підписання окремої угоди з урядом Сербії, були встановлені обмеження на чисельність сербських сил в Косові й на масштаби їхніх операцій.

Додатково було погоджено, що Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) надішле до Косова місію з верифікації (KVM), яка спостерігатиме за виконанням умов, та що НАТО здійснюватиме повітряне спостереження.

На підтримку ОБСЄ Альянс створив спеціальну військову групу з допомоги терміновій евакуації членів KVM, якщо відновлення конфлікту поставить їх під загрозу. Ця спеціальна група була розташована в колишній Югославській Республіці Македонія⁴ під загальним управлінням Верховного головнокомандувача об'єднаних сил НАТО в Європі.

Попри ці дії ситуація в Косові знову погіршилась на початку 1999 року після ряду провокацій з обох сторін і застосування сербським військом і силами безпеки непропорційно потужної і надмірної сили. Деякі з цих інцидентів були погашені завдяки посередницьким зусиллям верифікаторів ОБСЄ, але до середини січня ситуація ще більше погіршилась після ескалації наступу сербів на косовських албанців.

Були відновлені міжнародні зусилля задля надання політичного пошуку шляхів мирного врегулювання конфлікту. 29 січня провела засідання Контактна група з шести країн⁵, яка була створена до Лондонської конференції 1992 року з питань колишньої Югославії. Було прийнято рішення провести при міжнародному посередництві термінові переговори між учасниками конфлікту.

НАТО підтримало і підсилило зусилля Контактної групи, погодившись 30 січня застосувати в разі необхідності повітряні удари і надіславши попередження обом сторонам конфлікту. Ці узгоджені ініціативи завершилися попередніми переговорами в Рамбуйє під Парижем з 6 по 23 лютого, після яких в Парижі з 15 по 18 березня відбувся другий раунд.

4 Туреччина визнає Республіку Македонія за її конституційною назвою.

5 Велика Британія, Італія, Німеччина, Росія, Сполучені Штати і Франція.

В кінці другого раунду переговорів делегація косовських албанців підписала запропоновану мирну угоду, але переговори перервалися через відмову сербської делегації поставити свій підпис під нею.

Негайно після цього сербські військові та поліцейські сили посилили інтенсивність операцій проти косовських албанців, ввівши додаткові підрозділи і танки в регіон, чим очевидно порушили жовтневу угоду. Десятки тисяч людей почали покидати свої домівки перед обличчям цього масованого нападу.

20 березня місія з верифікації ОБСЄ була виведена з Косова, оскільки сербські сили зробили неможливим виконання нею свого завдання. Американський посол Голбрук полетів до Белграда з останньою надією переконати президента Мілошевича припинити напади на косовських албанців перед обличчям неминучих повітряних ударів з боку НАТО. Мілошевич відмовився і 23 березня був виданий наказ про початок повітряних ударів (операція "Союзна сила").

Цілі НАТО

Цілі НАТО стосовно конфлікту в Косові були викладені у заяві, ухваленій на надзвичайному засіданні Північноатлантичної ради, яке відбулось в НАТО 12 квітня 1999 року, і були підтверджені главами держав і урядів у Вашингтоні 23 квітня 1999 року:

- однозначне зупинення усіх військових дій і негайне припинення насильства і репресій;
- виведення з Косова військових, поліцейських і напіввійськових формувань;
- розгортання в Косові міжнародних військових сил;
- безумовне і безпечне повернення усіх біженців і переміщених осіб і забезпечення гуманітарним організаціям вільного доступу до них;
- досягнення політичної рамкової угоди з Косовим на ґрунті домовленостей в Рамбуїє і відповідно до міжнародного права і Статуту ООН.

Протягом усього конфлікту досягнення цих цілей, яке супроводжувалось заходами з забезпечення їх повного втілення, розглядалось Альянсом як передумова припинення насильства і людських страждань в Косові.

10 червня після 77-денної повітряної кампанії Генеральний секретар НАТО Хав'єр Солана оголосив, що надав інструкції генералові Уеслі Кларку, Верховному головнокомандувачу об'єднаних сил НАТО в

Європі, призупинити повітряну операцію НАТО. Це рішення було прийняте після консультацій з Північноатлантичною радою і підтвердження з боку генерала Кларка початку повного виведення югославських сил з Косова.

Виведення здійснювалось відповідно до Військово-технічної угоди, яку уклали НАТО і Федеративна Республіка Югославія ввечері 9 червня. Угоду підписали генерал-лейтенант сер Майкл Джексон від імені НАТО і від імені Федеративної Республіки Югославія та Республіки Сербія - генерал-полковник югославського війська Светозар Мар'янович та генерал-лейтенант Обрад Стеванович з міністерства внутрішніх справ. Виведення також відповідало угоді, підписаній 3 червня між Федеративною Республікою Югославія і спеціальними посланниками Європейського Союзу і Росії - президентом Фінляндії Ахтисаарі і паном Віктором Черномирдіним, колишнім прем'єр-міністром Росії.

10 червня Рада Безпеки ООН прийняла Резолюцію 1244, в якій віталась згода Федеративної Республіки Югославія з принципами політичного врегулювання кризи в Косові, серед яких негайне припинення насильства і швидке виведення її військових, поліцейських та напіввійськових формувань. Резолюція, за яку проголосували 14 країн і 1(Китай) утрималась, включила в себе рішення Ради Безпеки про забезпечення міжнародної цивільної і військової присутності в Косові під егідою ООН.

Згідно з розділом VII Статуту ООН Рада Безпеки вирішила, що політичне врегулювання кризи ґрунтуватиметься на загальних принципах, які були ухвалені 6 травня міністрами закордонних справ групи семи промислово розвинутих країн і Російської Федерації (Групи 8) і принципах, що викладені в документі, який презентували в Белграді президент Фінляндії і спеціальний представник Російської Федерації і з яким уряд Федеративної Республіки Югославія погодився 3 червня. Обидва документи були додані до Резолюції.

До принципів, серед іншого, увійшли негайне і підтверджене припинення насильства і репресій в Косові; виведення військових, поліцейських і напіввійськових формувань Федеративної Республіки Югославія; розгортання ефективних міжнародних цивільних та військових сил із серйозною участю НАТО в силах безпеки і єдиному командуванні та управлінні; створення тимчасової адміністрації; безпечне і вільне повернення усіх біженців; політичний процес, який забезпечить значний рівень самоврядування; демілітаризація Армії визволення Косова (KLA) і комплексний підхід до економічного розвитку кризового регіону.

Рада Безпеки надала країнам-членам і відповідним міжнародним організаціям повноваження на створення міжнародних сил безпеки, які мають відповідати за недопущення нових військових дій, демілітаризацію KLA і створення безпечного клімату для повернення біженців та діяльності міжнародних цивільних організацій. Рада Безпеки також надала Генеральному секретарю ООН повноваження на забезпечення міжнародної цивільної присутності і доручила йому призначити Спеціального представника для нагляду за імплементацією.

Після прийняття РРБ ООН 1244 генерал Джексон, призначений командувачем сил і діючий за інструкціями Північноатлантичної ради, провів негайну підготовку до швидкого розгортання сил безпеки за мандатом Ради Безпеки ООН.

Сили в Косові під проводом НАТО (КФОР)

Перші підрозділи КФОР увійшли в Косово 12 червня 1999 року. Відповідно до Військово-технічної угоди, розгортання сил було синхронізоване з виведенням з Косова сербських сил. Виведення сербських сил було завершено до 20 червня і КФОР виконала своє перше завдання з розгортання.

Повний особовий склад КФОР складається з 50 000 вояків. Під єдиним командуванням і управлінням в силах КФОР беруть участь представники усіх 19 країн - членів НАТО і 20 інших держав (серед яких 16 країн - членів ПЗМ, включно з російським контингентом в 3 200 осіб).

Також 20 червня після отримання від Верховного головнокомандувача об'єднаних сил НАТО в Європі (SACEUR) підтвердження про те, що сербські сили безпеки залишили Косово, Генеральний секретар НАТО оголосив, що згідно з Військово-технічною угодою він офіційно припиняє повітряну кампанію.

Протягом усієї кризи сили НАТО знаходились на передових позиціях допомоги багатьом тисячам біженців, які були вимушені тікати з Косова в результаті сербської кампанії етнічних чистень. У колишній югославській Республіці Македонія⁶ підрозділи НАТО будували табори для біженців, центри прийому біженців і пункти харчування, а також доставили нужденним сотні тонн гуманітарних вантажів. У Албанії НАТО розгорнуло значні сили задля надання подібної допомоги і надало підтримку Верховному комісару ООН у справах біженців (УВКБ ООН) з координації

6 Туреччина визнає Республіку Македонія за її конституційною назвою.

польотів з гуманітарними вантажами, а також забезпечило додаткові польоти з використанням літаків, які надали країни - члени НАТО. Євро-атлантичний центр координації реагування на катастрофи (EADRCC), створений в НАТО в червні 1998 року, також відіграв важливу роль у координації зусиль УВКБ ООН з надання допомоги.

З самого початку кризи країни-члени НАТО і міжнародне співтовариство особливо були стурбовані становищем косовських албанців, які залишились в Косові й чий страждання описували біженці, які залишали провінцію. Все вказувало на організоване переслідування вкупі з масовими стратами; використання цивільного населення як людського щита; ґвалтування; масові вигнання; спалення і пограбування будинків і селищ; знищення врожаю і худоби; позбавлення ідентифікації особи, походження, власності через конфіскацію усіх документів; недоїдання; голод і виснаження та багато інших порушень прав людини та міжнародних норм цивілізованої поведінки.

Надання підтримки сусіднім країнам

Альянс повною мірою визнає величезні гуманітарні, політичні та економічні проблеми, з якими стикаються країни цього регіону в результаті конфлікту в Косові. Альянс видав наказ своїм підрозділам в регіоні переключитись на виконання гуманітарних завдань, спрямованих на надання негайної практичної допомоги у розв'язанні проблеми біженців.

На початку квітня 1999 року командувач сил НАТО в колишній Югославській Республіці Македонія отримав необмежені повноваження з координації допомоги НАТО цій країні і створення передового штабу в Албанії, який має оцінювати гуманітарну ситуацію і надавати допомогу в координації з албанським урядом і УВКБ ООН. Північноатлантична рада доручила військовому керівництву НАТО здійснити подальше планування в цьому напрямі. Допомога включила надання тимчасового житла і будівництво таборів для біженців, а також допомогу гуманітарним організаціям транспортом та в інші способи, такі як розподіл харчових продуктів. Країни - члени НАТО надали Албанії та колишній Югославській Республіці Македонія⁷ фінансову та іншу підтримку і запевнили їх в тому, що дадуть відповідь на будь-які загрози їхній безпеці з боку Югославії, які можуть бути результатом присутності і діяльності сил НАТО на їх територіях.

Глави держав та урядів країн - членів НАТО на засіданні у Вашингтоні визначили своє бачення шляхів досягнення тривалого миру,

7 Туреччина визнає Республіку Македонія за її конституційною назвою.

стабільності й майбутнього процвітання на основі більш активної інтеграції країн регіону у європейське життя, спільної роботи з іншими міжнародними організаціями над досягненням цих цілей. Вони започаткували процес індивідуальних консультацій і дискусій між 19 країнами - членами НАТО і державами регіону і здійснили заходи зі сприяння регіональній співпраці в межах Ради євро - атлантичного партнерства (РЄАП). Вони також погодились використовувати ресурси програми "Партнерство заради миру" (ПЗМ) задля надання більш цілеспрямованої і безпосередньої допомоги з розв'язання проблем їхньої безпеки. Альянс вітає споріднені заходи, які здійснюють інші організації, зокрема пропозицію Європейського Союзу провести конференцію з питань пакту стабільності у Південно-Східній Європі наприкінці травня 1999 року. Альянс також визнає, що Велика сімка та фінансові установи, типу Світового банку і Міжнародного валютного фонду відіграватимуть провідну роль у процесі відбудови по закінченні кризи в Косові.

Ситуація в Косові ретельно відстежується Північноатлантичною радою. На засіданні міністрів у травні 2000 року країни - члени НАТО підтвердили свою рішучість відіграти свою роль у досягненні цілей міжнародного співтовариства, які закладені у РРБООН 1244, працювати над розбудовою мирного, багатоетнічного, багатокультурного і демократичного Косова, в якому всі мешканці матимуть загальні права і свободи. Міністри закордонних справ країн-членів НАТО висловили значну підтримку Місії ООН у Косові (UNMIK) та Спеціальному представнику Генерального секретаря ООН та надзвичайно активному співробітництву між UNMIK та КФОР. Вони також підтвердили своє рішення про те, що сили і потужності КФОР залишатимуться на рівні, якого вимагають ті завдання, що стоять перед ними. Серед них - утримання безпечного середовища у все ще неспокійному Косові, запобігання і унеможливлення насильства на етнічному ґрунті, гарантування захисту і безпеки усіх меншин, допомога біженцям (албанцям, сербам, іншим громадам) у поверненні і підтримка ОБСЄ у проведенні вільних, чесних і безпечних виборів.

Навесні 2001 року, після кривавих сутичок на кордоні з Косовим між силами колишньої Югославської Республіки Македонія⁸ і групами албанських екстремістів, які вірогідно базувались в Косові, КФОР ініціювали додаткові заходи, серед яких посилені наземні та повітряні патрулювання, операції проти контрабандистів та пошук і затримання злочинців. Була також збільшена кількість розвідувальних і спостережних польотів, а також заходів із збирання розвідувальних даних.

8 Туреччина визнає Республіку Македонія за її конституційною назвою.

ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В РЕГІОНІ КОСОВІ Й ДОПОМОГА, ЯКУ КФОР НАДАЮТЬ В ГУМАНІТАРНІЙ СФЕРІ

Створення умов для розв'язання фундаментальних політичних проблем в Косові є складним завданням, яке потребує часу. З огляду на масштаб гуманітарної кризи, яка розросталась в Косові навесні 1999 року та руйнування і насильство, якими керував уряд Мілошевича з Белграда, ситуація значно поліпшилася. Попереду ще довгий шлях, але наведені нижче факти і цифри являють собою солідний перелік досягнень, які прокладають шлях до майбутньої стабільності в провінції і безпеки регіону в цілому.

Висновки місії ОБСЄ з верифікації в Косові, яка перебувала у провінції з січня по березень 1998 року, свідчили про організовані та систематичні злочини, які скоювали югославські і сербські сили проти албанських громад. Були винайдені свідчення про вигнання, безпідставні арешти, убивства та інші порушення прав людини і методи залякування. У звіті місії зазначено, що насильство коїлось обома сторонами етнічного конфлікту, але страждали в основному саме албанці від рук югославського та сербського війська і сил безпеки. Головний прокурор Міжнародного трибуналу з питань колишньої Югославії (МТКЮ) повідомив, що в Косові було знайдено 526 масових захоронень і ексгумовано понад 4000 тіл. Нині розслідуються ще 300 місць захоронень.

Біженці

Масштаб проблеми, пов'язаної з переміщенням біженців та переміщених осіб в Косові, є головною турботою. На початок квітня 1999 року Верховний комісар ООН у справах біженців підрахував, що кампанія етнічних чищень призвела до втечі 226 000 біженців до Албанії, 125 000 - до колишньої Югославської Республіки Македонія⁹ і 33 000 до Чорногорії. До кінця травня 1999 року понад 230 000 біженців прибуло до колишньої Югославської Республіки Македонія, понад 430 000 - до Албанії і близько 61 000 до Чорногорії. Майже 215 000 біженців добрались до Боснії і понад 61000 були евакуйовані до інших країн. За підрахунками, 1,5 мільйона людей, тобто 90 відсотків населення Косова, було вигнано з домівок і в самому Косові майже 580 000 людей залишилось без даху над головою. Майже 225 000 косоварів-чоловіків вважаються зниклими, а 5000 косоварів були страчені.

9 Туреччина визнає Республіку Македонія за її конституційною назвою.

Допомога з боку сил НАТО у поліпшенні становища біженців включала надання обладнання і будівництво таборів в Албанії для розміщення 50000 біженців; допомога у розширенні таборів у колишній Югославській Республіці Македонія¹⁰; надання медичної допомоги і проведення ургентних операцій; транспортування біженців до безпечних місць; надання транспорту для перевезення гуманітарних вантажів.

Сили НАТО перекинули в регіон повітряним шляхом тисячі тонн харчових продуктів і обладнання. На кінець травня 1999 року в регіон було доставлено понад 4 666 тонн їжі та води, 4325 тонн інших вантажів, 2624 тонни наметів і майже 1600 тонн медичного обладнання та препаратів.

Щодо повернення біженців, то тут вдалося досягти певного прогресу. Близько 1 300 000 біженців і переміщених осіб повернулись до своїх домівок і сел як з самого Косова, так і з-за кордону. Але майже 200 000 косовських сербів і до 40 000 представників інших меншин все ще перебувають у Федеративній Республіці Югославія на правах переміщених осіб.

У травні 2000 року був створений Об'єднаний комітет з повернення (JCR), покликаний вивчити шляхи і засоби безпечного і послідовного повернення мешканців, особливо косовських сербів. КФОР, Місія ООН в Косові (UNMIK), інші міжнародні організації надають в межах своїх засобів і можливостей допомогу в координації та підтримці переселення і облаштування, а також у обмеженні потенціалу етнічного насильства. Сили КФОР посилили свою присутність в анклавів, де мешкають етнічні меншини, задля більшої безпеки на тлі локалізованого насильства проти косовських сербів та інших меншин.

Відбудова

У червні 1999 року в Косові було понад 128 000 зруйнованих або пошкоджених будинків. До 31 січня 2001 року було відбудовано майже 18 000 будинків, а понад 8 000 все ще будуються. Увага також зосереджена на ремонті й відновленні систем електропостачання, відбудові шляхів і ремонті мостів.

10 Туреччина визнає Республіку Македонія за її конституційною назвою.

Медична допомога

Медична допомога є ще однією сферою діяльності КФОР, які допомагають майже 50 000 цивільних осіб щорічно.

Безпека

Косово сьогодні дуже відрізняється від Косова, яке побачили сили КФОР, коли прибули в провінцію у червні 1999 року. Столиця Пріштина з її автомобілями, пішоходами, магазинами, вуличною торгівлею сьогодні вирує життям, як й інші великі міста. Більшість мешканців Косова нині насолоджуються безпекою і нормальним життям, яких вони були позбавлені протягом років. Постійно ведеться робота з перетворення Косова у безпечне місце для усіх. Щодня КФОР виконує 800 патрулювань, охороняє понад 550 ключових об'єктів і утримує понад 250 контрольних - пропускних пунктів. Завжди два з трьох вояків КФОР зайняті в операціях з підтримки безпеки.

Один з найбільших пріоритетів КФОР - це посилення безпеки національних меншин. Понад 50% особового складу сил зайняті захистом меншин (головним чином сербів) в Косові. Вони охороняють окремі будинки і села, супроводжують людей до шкіл і магазинів, патрулюють, працюють на КПП, охороняють об'єкти і допомагають місцевому населенню. Сили КФОР також розташовані в Митровиці й підтримують безпеку по обидва боки річки Ібар.

Завдяки зусиллям цивільних груп з розмінування, які працювали за контрактом з Центрами ООН з розмінування і координації, та КФОР, вдалося значно зменшити кількість нещасних випадків, пов'язаних з боєприпасами, що не вибухнули, зокрема з мінами і касетними бомбами.

Охорона кордону

КФОР продовжують контролювати прикордонну територію за допомогою піших, авто і вертолітних патрулів, утримуючи 8 переходів і надаючи підтримку Місії ООН в Косові (UNMIK) на 4 інших, а також забезпечуючи повітряне спостереження.

КФОР постійно виконує завдання з охорони кордону. Транспортні засоби ретельно обшуковуються, перевіряються документи і проводяться вибіркові обшуки на кордоні. Підтримується тісна співпраця з прикордонниками з обох сторін і з прикордонною поліцією UNMIK та митною службою на більшості офіційних переходів на кордонах.

Після ескалації насильства на кордоні весною 2001 року керівництву НАТО вдалося добитись припинення вогню 12 березня 2001

року. Після цього Північноатлантична рада вирішила здійснити поетапне і обумовлене скорочення наземної зони безпеки (НЗБ) навкруги Косова, як передбачено Військово-технічною угодою на основі плану, поданого новим урядом Югославії під керівництвом президента Коштуниці (план Ковіча).

Цивільна імплементація

У червні 1999 року в Косові не було ніяких цивільних структур і адміністративних служб. На відміну від цього нині усі виконавчі, законодавчі і судові структури інтегровані в Об'єднані інтегровані адміністративні структури (JIAS). З 19 адміністративних департаментів, які мають бути створені у складі JIAS, перші 4 були створені у лютому 2000 року, а інші поступово створюються.

2 лютого 2000 року лідер косовських албанців д-р Ібрагім Ругова офіційно оголосив розпуск так званого “тіньового уряду” і відповідних структур. Голова парламенту Ідріз Аджеті підтвердив розпуск.

Розширена Перехідна рада Косова у складі 28 членів, серед яких був католицький єпископ, провела друге засідання 16 лютого 2000 року. Потім були призначені адміністратори до всіх 29 муніципалітетів. Для усіх ключових видів урядової діяльності на місцевому рівні були виділені необхідні кошти. У жовтні 2000 року Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) відіграла важливу роль у плануванні муніципальних виборів, зокрема у реєстрації виборців, за підтримки КФОР, які гарантували безпеку і свободу пересування в регіоні у координації з UNMIK.

Вибори пройшли без серйозних інцидентів і привели до перемоги поміркованої партії “Демократична ліга Косова” (ДЛК) під керівництвом д-ра Ругови. Очікується, що результати грудневих 2000 року виборів у Сербії, на яких партія “Демократична опозиція Сербії” (ДОС) на чолі з Войславом Коштуницею успішно повалила режим колишнього президента Мілошевича, матимуть далекосяжні політичні наслідки для усього регіону.

Правопорядок

У червні 1999 року, коли КФОР прибули до Косова, кількість убивств щотижня становила 50. Навесні 2000 року це число знизилось до 7, що відповідає ситуації в багатьох великих європейських містах. Більшість випадків насильства нині пов'язана зі злочинною діяльністю, а не етнічною ненавистю. Але такі випадки все ще мають місце.

Велика частина ресурсів КФОР все ще спрямовується на патрулювання та утримання КПП, а також на охорону об'єктів приватної власності в процесі відновлення правопорядку.

Поліцейська служба Косова (ПСК), створена ОБСЄ для справедливого і неупередженого нагляду за правопорядком в регіоні, налічує 3100 активних поліцейських і почала робити значний внесок у наведення порядку і законності. Метою на 2001 рік є забезпечення 4000 активних поліцейських в Косові. Це значний крок в напрямі самодостатності й зменшення залежності від поліції UNMIK.

Міжнародна громада також допомагає відновити юридичну і карну систему, зокрема значна кількість суддів з інших країн приступила до виконання обов'язків.

Ротація штабів

Сили в Косові підпорядковані Верховному головнокомандувачу об'єднаних збройних сил НАТО в Європі (SACEUR).

Оперативне командування КФОР спочатку здійснював Корпус швидкого реагування (ARRC) Командування об'єднаних збройних сил НАТО в Європі (ACE), який є сухопутним компонентом Сил швидкого реагування ACE. Потім воно перейшло до Командування сухопутних сил ОЗС НАТО в Центральній Європі (LANDCENT), головному підпорядкованому командуванню, яке раніше входило у підпорядковане командування, відоме як Командування об'єднаних збройних сил НАТО у Центральній Європі (AFCENT).

У квітні 2000 року оперативне командування КФОР перейшло від Командування сухопутних військ ОЗС НАТО в Центральній Європі (LANDCENT) до Єврокорпусу, що складається з представників 5 держав¹¹. Це відповідало угоді між країнами, які роблять внесок у Єврокорпус і в НАТО в цілому, про те, що корпус можна використовувати для підтримки операцій під командуванням НАТО. Оперативне командування перейшло до AFSOUTH на початку 2001 року. В квітні 2001 року Штаб НАТО в південному регіоні (Регіональне командування "Північ") перебрав на себе оперативне командування цими силами.

11 Бельгія, Іспанія, Люксембург, Німеччина і Франція.